

До спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01
Сумського державного університету
Міністерства освіти і науки України
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2,
Корпус М, ауд. 412

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу Нвосу Джонатана Емеки на тему «Оцінка впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону дельти Нігеру в Нігерії», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища

Детальне вивчення тексту дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих за темою дисертаційної роботи наукових праць та матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів дисертації дозволяють стверджувати наступне.

1. Актуальність теми наукового дослідження. Дослідження присвячені пошуку можливостей довгострокового економічного розвитку з урахуванням соціальних і екологічних проблем в умовах обмежень та викликів сучасного світу є актуальним. Необхідно також відмітити, що приділення увазі новій конвергенції в умовах багатошвидкісного економічного розвитку та пошук моделей економічного зростання країни, що орієнтована на експорт сировини є відображенням новітніх напрямів економічних досліджень, що проводяться світовими інститутами та науковцями, у тому числі і нобелівськими лауреатами з економіки.

Зауважимо, що актуальність представленого дисертаційного дослідження обумовлено не тільки теоретичними його аспектами, такими як узагальнення та переосмислення підходів до оцінки стабільності розвитку регіону та складових концепції стійкого регіонального розвитку, але і практичними. Зокрема, дослідженням економічної, екологічної та соціальної складової розвідки та видобутку нафти та розвитку регіону дельти Нігеру в Нігерії, розробці методичного інструментарію для прийняття ефективних управлінських рішень на рівні різних груп зацікавлених сторін.

Вищезазначене підтверджує своєчасність та актуальність теми дослідження Нвосу Джонатана Емеки на тему «Оцінка впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону дельти Нігеру в Нігерії».

Робота виконана відповідно до Програми стійкого розвитку Об'єднаних націй, співвідноситься із резолюцією Європейського Парламенту від 29.09.2011 №. P7_TA(2011)0430 щодо сталого розвитку (пп. В7-0522/2011), відповідає переліку цілей сталого розвитку, офіційно затверженому на засіданні Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 року, та кореспондує із «Цілями сталого розвитку» Уряду України, представленими у Національній доповіді 15 вересня 2017 року, а також співвідноситься з основним напрямком екологічних та соціо-економічних проблем, які проводяться в Сумському державного університеті.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та рекомендації виконаного дослідження базуються на застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Основні положення представленого матеріалу, які містять певну наукову новизну, базуються на вивченні та застосуванні автором дисертації результатів положень загальної економіки та економіки природокористування, концепції сталого розвитку, економічної теорії добробуту, теорії еколого-економічного збитку, фундаментальних та прикладних досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, законів, нормативних документів, розпоряджень і постанов Уряду, матеріалів науково-практичних конференцій з економічної проблематики, результатах власних досліджень. Обґрунтованість результатів роботи підтверджує використання сучасних методів дослідження, а саме: системно-структурного аналізу; індексного методу; розрахунково-аналітичного; порівняльного аналізу та методу аналогій; метод еталону; економіко-статистичного.

Відповідно до мети дослідження, яка полягає у удосконаленні теоретичних положень та науково-методологічних підходів до еколого-економічної оцінки впливу на навколишнє середовище процесів розвідки та видобутку нафти в регіоні дельти р. Нігер, у роботі досліджено взаємозв'язок між екологічними та соціально-економічними факторами в процесах розвідки та видобутку нафти в регіоні дельти р. Нігер. Проаналізовано існуючі теоретичні та науково-методичні підходи до еколого-економічної оцінки впливу на навколишнє середовище процесів розвідки та видобутку нафт.

Розвинуто категорійно-понятійний апарат в сфері стійкого розвитку регіону. Вдосконалено науково-методичні підходи до еколого-економічної оцінки впливу розвідки та видобутку нафти на соціально-економічний розвиток регіону. Розроблено організаційно-економічний механізм підтримки екологічної стійкості в нафтовидобувних регіонах. Розроблено науково-методичний підхід до прийняття стратегічних рішень із забезпечення соціо-еколого-економічної збалансованості розвитку нафтовидобувних регіонів.

Таким чином, структура роботи логічна і завершена. Її зміст відповідає назві теми, засвідчує завершеність дослідження. Поставлені завдання, елементи авторської новизни та висновки свідчать про чітку відповідність роботи «науковій формулі» дисертації.

3. Основні наукові результати дисертації. У дисертаційному дослідженні запропоновано удосконалення існуючих та розроблення нових теоретичних положень та науково-методичних підходів до формування системи оцінки впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону дельти Нігеру в Нігерії. Основні наукові результати дисертації такі:

У роботі представлено авторське бачення концепції соціо-еколого-економічної стабільності регіонального розвитку, що її пропонується визначати як стану стабільності, що досягається при взаємоузгодженні соціальних, екологічних та економічних інтересів у часі в контексті обраної чи вже існуючої стратегії розвитку. Такий стан візуалізовано автором як зона перетину трьох зазначених компонент, що уможливорює подальшу розробку рекомендації щодо сталого розвитку у довгостроковому періоді (стор. 34-40, 44-47 дисертації, стор. 6 автореферату; даний аспект висвітлено у публ. № 6 автореферату).

Автором удосконалено методичний підхід до визначення системи факторів впливу на соціо-еколого-економічну систему, з урахуванням чинників етно-культурного розвитку, форм поділу праці, джерел економічного розвитку та суспільно-економічного укладу в цілому (стор. 142, 145 дисертації, стор. 8-9 автореферату). Даний пункт висвітлено у публ. № 1 автореферату.

Удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання рівня соціально-екологічно-економічної стабільності регіону, який базується на визначенні інтегрального показника що включає показники смертності, тривалості життя, безробіття, рівня бідності та розвитку людських ресурсів,

що дозволяє визначити відхилення параметрів розвитку нафтовидобувних регіонів від «умовно чистих». Вважаємо доцільним використання мультиплікативного методу оцінки, що в свою чергу підвищує рівень достовірності отриманих даних оцінювання (стор. 147-153 дисертації, стор. 13-14 автореферату). Даний пункт висвітлено у публ. № 4 автореферату.

Вдосконалено підхід до формування організаційно-економічного механізму підтримки соціо-еколого-економічної стабільності території, який, передбачає визначення зони стабільності і дозволяє переходити від стихійно сформованих зв'язків між соціо-економічною та екологічною системи – до цілісної системи прийняття рішень для заданих параметрів розвитку регіональної системи (стор. 159-168 дисертації, стор. 15-16 автореферату). Дані пропозиції висвітлено у публ. № 5 автореферату.

Дістали подальшого розвитку положення методологічних підходів до визначення еколого-економічного збитку у площині формалізації факторів стану із доповненням показниками соціального розвитку та урахуванням традиційної культури території для адаптації рекомендації та пропозицій до розвитку (стор. 22, 113-115, 145 дисертації, стор. 10 автореферату). Дані результати висвітлено у публ. № 1, 5 автореферату.

Певну наукову новизну має положення теорії сталого регіонального розвитку за рахунок встановлення парадоксів розвитку, що трактуються як результат невідповідності укладів між регіонами-імпортерами технологій та регіоном-реципієнтом на основі визначення взаємозв'язку між показниками демографічних змін та екодеструктивної діяльності, що, в свою чергу, вирішує диспропорції розвитку різних соціо-еколого-економічних систем (країн-лідерів та країн-аутсайдерів) (стор. 128, 143 дисертації, стор. 12, 14 автореферату). Даний аспект висвітлено у публ. № 2, 5 автореферату.

4. Достовірність результатів, повнота відображення висновків і пропозицій дисертації в опублікованих автором роботах. Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними. Достовірність забезпечено значним обсягом наукових джерел (164 найменування), дотичних прямо чи опосередковано до проблематики дослідження, використанням матеріалів чинного законодавства Нігерії і нормативно-правових актів, даних державної служби статистики Нігерії, результатів власних досліджень, використанням сучасних методів досліджень, апробацією результатів досліджень в установах Нігерії.

Основні положення дисертації доповідались на 8 науково-практичних конференціях, за результатами участі у яких опубліковано тези доповідей.

Висновки дисертації і основні пропозиції, відображені у відповідних елементах наукової новизни, повною мірою та з достатньою аргументованістю відображені у 14 наукових працях загальним обсягом 4,68 д.а., з яких 4,21 д.а. належать особисто автору. З них 6 статей у наукових фахових виданнях України, з яких 5 включено до міжнародних наукометричних баз, 8 доповідей і тез доповідей у матеріалах наукових конференцій.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають автору право публічного захисту дисертації.

5. Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані суб'єктами господарювання та органами державної та місцевої влади у покращенні системи стратегічного планування у нафтовидобувній галузі з урахуванням вимог екологічної безпеки. Рекомендації впроваджені на підприємстві: ДОТ Глобал Ресурс Нігерія ЛТД (довідка від 6.03.2017), а аналітичні узагальнення і методичні розробки використані у навчальному процесі Сумського державного університету (акт від 25.01.2017 р.).

6. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації. Автореферат відповідає вимогам нормативних документів МОН України до кандидатських дисертацій (зокрема, п.13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»).

Зміст автореферату стисло, але повною мірою висвітлює основні положення дисертації. Висновки та рекомендації, наведені в дисертації і авторефераті, наукових працях Нвосу Джонатана Емеки, частково відрізняючись деталізацією матеріалу, у змістовому відношенні ідентичні.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Нвосу Джонатана Емеки, його наукове та практичне значення, слід відзначити деякі недоліки та зауваження дискусійного характеру, а саме:

1. Попре проведене ґрунтовне дослідження теорій та концепцій сучасного соціально-еколого-економічного розвитку (розділ 1.1) у рукопису

не представлено чіткого авторського бачення та визначення понять стабільності, стійкості, сталості та збалансованості розвитку, що у подальшому ускладнює сприйняття матеріалу та формулювання чітких рекомендацій.

2. При структуризації соціально-економічних та екологічних збитків автору доцільно було більш чітко розділити поняття втрат, збитків та шкоди (стор. 114 – 123), а також більше уваги приділити грошовій оцінці збитків від розвідки і видобутку нафти в регіоні дельти Нігеру. Останнє суттєво б посилює економічну складову роботи.

3. При викладі економічних наслідків розвідки та видобутку нафти у регіоні дельти Нігера (стор. 78-108) доцільно було використати більш актуальні статистичні дані, а не обмежуватися показниками 2013 року або вказати на те, що викладені у тексті цифри відносяться до більш пізнього періоду.

4. Вважаємо, що дослідження виграло б від більш детального теоретичного та макроекономічного обґрунтування «парадоксу розвитку», який автор розуміє як результат невідповідності укладів між регіонами-імпортерами технологій та регіоном-реципієнтом, яким виступає регіон дельти Нігер (стор. 143 дисертації).

5. Дослідження слід було доповнити посиланнями на офіційні визначення таких понять, як «регіон», «збитки», «сталій розвиток», «регіональна політика» тощо, що є у законодавстві Нігерії чи вказати на їх відсутність і надати чітке посилання на ті якими користуються при розробці офіційних документів в країні чи тими, якими, на думку здобувача, варто було б скористатися.

6. Вважаємо, що автору у світлі наголошення на необхідності врахування культурної складової для адаптації рекомендації та пропозицій до розвитку (стор. 22, 113-115, 145) доцільно було б доповнити структурну схему організаційно-економічного механізму підтримки СЕЕС регіону (стор. 165) коментарями щодо наявності (ступеню розвитку) та можливих культурних особливостей елементів механізму.

7. Стиль викладення результатів дослідження подекуди носить загальний і декларативний характер (наприклад, «окремі країни, через деякі особливості або під впливом певних факторів, використовують деякі показники розвитку для оцінки прогресу...» стор. 62; «бідні люди є вразливими для екологічних змін...» стор. 107 тощо).

Водночас, висловлені зауваження не знижують загальну позитивну оцінку і не заперечують науково-практичної цінності положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи Нвосу Джонатана Емеки на тему «Оцінка впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону дельти Нігеру в Нігерії»

8. Загальний висновок. Дисертаційна робота Нвосу Джонатана Емеки на тему «Оцінка впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону дельти Нігеру в Нігерії», подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища, є завершеною кваліфікаційною науковою працею, де отримано науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною, мають практичну цінність та забезпечують вирішення важливого наукового завдання – удосконалення теоретичних положень та науково-методологічних підходів до еколого-економічної оцінки впливу на навколишнє середовище процесів розвідки та видобутку нафти в регіоні дельти р. Нігер.

Актуальність теми дослідження, науковий рівень і практичне значення дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Завдання дослідження охоплюють широке коло питань, що дозволило автору всебічно вивчити досліджуваний об'єкт і в цілому досягти поставленої мети.

Аналіз змісту автореферату, друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що в них достатньо повно відображено методiku дослідження, наукові результати і отримані висновки. Автореферат дисертаційної роботи відповідає за своїм змістом та структурою дисертації. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті, необхідним чином відображено у дисертаційній роботі. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Основні положення дослідження пройшли апробацію – вони опубліковані та обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня.

Дисертаційна робота Нвосу Джонатана Емеки на тему «Оцінка впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону дельти Нігеру в Нігерії» виконана на належному науковому рівні, відповідає вимогам нормативних документів МОН України до кандидатських дисертацій, зокрема, пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових

ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 із змінами і доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.2016 р. № 567, а її автор – Нвосу Джонатан Емека – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, с.н.с.
завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
та міжнародного бізнесу
Українсько-американський університет
Конкордія

Л.В. Жарова

Підпис д.е.н., проф. Жарової Л.В. засвідчую:

зав. кафедр 

